

LEFAPHA LA THUTO LA GAUTENG

HLAHLOBO YA MAKGAOLAKGANG

**SESOTHO PUO YA LAPENG
BOEMO BO PHAHAMENG
(Pampiri ya Bobedi)**

NAKO: Dihora tse 3

MATSHWAO: 100

DITAELO:

- Pampiri ena e na le dikarolo tse tharo.
  - Karolo A ke Dithothokiso, B ke Pale, athe C ke Tshwantshiso.
  - Karolo e nngwe le e nngwe e na le ditaelo tsa yona ; leka ho di badisisa ka ho phethahala.
  - Karolo A e na le potso tse PEDI. Potso 1 e mabapi le thothokiso e sa ballwang mosebetsi o hlahisitsweng ha selemo se qala. O tlamehile ho araba potso ena. Potsong ya 2 ho botsitswe thothokiso tse nne. Araba tse PEDI feela.
  - Karolo B e na le potso tse pedi. Araba potso e le NNGWE feela, e leng ya mofuta wa tse kgutshwane kapa mofuta wa moqoqo.
  - Karolo C e na le potso tse pedi. Araba potso e le NNGWE feela, e leng ya mofuta wa tse kgutshwane kapa moqoqo.
  - Ha o arabile ya mofuta wa moqoqo ho karolo ya B ; araba ya mofuta wa tse kgutshwanyane karolong ya C, kapa ha o arabile mofuta wa tse kgutshwanyane ho karolo ya B, araba ya mofuta wa moqoqo ho karolo ya C.
-
-

KAROLO YA A

DITHOTHOKISO

POTSO 1

O tlamehile ho araba potso ena.

Bala ditemana tse latelang e be o araba dipotso tse botsitsweng.

Lehaha la wetsi

Wetsi morena wa Makgokwe,
Ha a tla kopa tjako Qwaqwa,
Ka tjako o ne a le Makeleketla,
Maburu a ananela kopo ya hae,
Setjhaba sa Makgokwe sa kena tseleng, 5

Phapang ya eba teng,
Bakeng sa kgotso ha kupa ntwana,
Ha shwa ngwana ha shwa motswadi,
Ha shwa katse ha shwa kgomo,
Makgokwe a ehlana a tjetjha, 10
A tjetjha, a ba a tjetjha.

Maburu a ba seohela,
Pote! Ba sirela ka thaba ya Monontsha,
Tjhobe! Ba kena ka lehaheng,
Phetho! Ba lwana ya kgumamela, 15
A wa a wele Maburu,
Lehaha la Wetsi la fetoha tshita Maburung,

Mollelwa sefaha sa Basotho – Jonas Makoena

- 1.1 Fana ka phetapheto ya mantswe e hlahellang temeng ya pele. (2)
- 1.2 Temeng ya bobedi seroki se sebedisitse sekapuo sefe? Hlalosa. (2)
- 1.3 Mosebetsi wa kgefutsohare o hlahellang moleng wa 12 ke ofe? (2)
- 1.4 Hobaneng seroki se sebedisitse maetsisi meleng ya 14 ho isa ho 16? (2)
- 1.5 Hlahisa diketsahalo tse thothokisong tse kgemang le dikapolelo tsena:
  - 1.5.1 Ho kgola phalo. (1)
  - 1.5.2 Ho shwa lebuba. (1)

[10]

POTSO 2

O botsitswe dithothokiso tse nne. Araba potso tse PEDI feela.

Tlhaka ya Basotho – P.T.K.P. Maboea

2.1 Bala thothokiso o nto araba dipotso tse latelang:

Itekele, itekele hape.	
Thuto ke ena, e apese tlhokomeb, Itekele, itekele hape, Moqhaka o o hlotse la pele, Itekele, itekele hape, Sebete se ke se kgutlele ho wena.	5
Hoba mamello le pheello Di ka o hapisa Moqhaka, Itekele, itekele hape.	
Hang kapa habedi, o ka hloka kotulo, Feela itekele, itekele hape.	10
Mamello e tla o tswalla katleho, Itekele, itekele hape, Tshotleho ha seditlhong le manyofonyofo, Le holane lebelo re sa ikgapele, Maemong ana, o tlama kang na?	15
Itekele, itekele hape.	

- 2.1.1 Thothokiso ee ke ya mofuta ofe? Bolela hore hobaneng ha o realo. (2)
- 2.1.2 Ho na le mela e tshwanang ebile e ipheta kgafetsa, Mokgabisothothokiso ona o bitswang, ebile lebaka la ho o sebedisa ke lefe? (3)
- 2.1.3 Qolla mela moo ho sebedisitsweng mekgabo ya thothokiso e latelang, o be o bolele hore e bonwa ka matshwao a feng:
- (a) Kgefutsohare. (2)
  - (b) Anastrofi. (2)
  - (c) Molatswelli. (2)
  - (d) Lebotsi. (2)
- 2.1.4 Seroki se bolelang ka: **tshotleho ha se ditlhong le manyofonyofo.** (2)
Karabo ya hao e itshetlehe hodima hisitori ya MaAfrika Borwa. [15]

2.2 Bala thothokiso ena ebe o araba dipotso tse latelang.

Ke Daggakraal	
Motsamai, isa mahlo naheng o bone, O bone ha naha e ikgabetsa, E kgabile kang e se matekwane? Ana ke a molemo, a phedisang.	3
Ke la heso leo la matekwane, Na ha se ka lebitso matekwaneng? Ke ka lona e se ka diketso, Ke a o rata, o kgabile ka diketso.	6
Joo, botle ba maralla a o dikileng, Tsona diphula tseo tse alehileng, Dikgohlo di a phatsima ke jwang, Baholo ba re sietse kgubung.	9 12
Naha Ntate, o lebitsolehlo, Ka ho medisa palesa e kgob; Thuto ke yona palesa ya hao, Ka yona re fumana melemo ya hao.	15

- 2.2.1 Fana ka karaburetso e hlahellang temeng ya 1 le 3; o boele o e hlalose ka botlalo. (3)
- 2.2.2 Ke lentswe lefe leo seroki se le sebedisitseng e le phetolabitso / seemela? (2)
- 2.2.3 Qotsa lentswe moo ho sebedisitsweng tlohelo. Hobaneng o re ke tlohelo? (3)
- 2.2.4 Fana ka mela moo ho hlahellang lebotsi o be o fane ka sepheo sa ho le sebedisa meleng eo. (3)
- 2.2.5 Phetapheto e hlahella meleng efe, temeng ya bone? Ke ya mofuta ofe?. (3)
- 2.2.6 Seroki se bolelang ka **lebitsolehlo**. (1)

[15]

2.3 Bala melathothokiso o nto araba dipotso tse e latelang

<p>Lefitori la ngwetsi</p> <p>Ya apara ngwetsi ho supa tlhompho, E hlompha ka lefitori le letshwanahadi Le ntlafaditsweng ke dishweshwehadi, BoMphatlalatsane, Selemela ka bokgwedi, Ho le kgabisa ka bophatshwana ba lona. 5</p> <p>Lefatshe le ora tshireletso ya lefitori, Le le apesa ho kupetswe bofeela ba lona, Ngwetsi e ne e ka tsamaya jwang e le feela? Ha o bone lefatshe le le boimanyana, Moo bosiyong ba lefitori le leng bobebe. 10</p> <p>Bohob ba lefitori ke bo tshabehang, Ha le apesa ditloholo tsohle tsa lefatshe, Kajeno motho o bona le leino a sefofane, Se tseba le ho ikotlolla se sa qamake, Athe bosiyong ba lefitori ha se bonwe. 15</p>
--

2.3.1 Fana ka sepheo sa ho sebedisa mekgabo ya thothokiso e latelang, o be o qolle mela eo e sebedisitsweng ho yona.

- (a) Sejura. (2)
- (b) Enjambament / mola o tswelang. (2)
- (c) Lebotsi. (2)
- (d) Phetapheto ya moelelo. (2)
- (e) Mothofatso. (2)

2.3.2 A ko re qaqa hanyenyane ka seo o se utlwisisang ka seratswana sa boraro. (3)

2.3.3 Hlalosa hore seroki se bolelang ka:

- (a) Lefatshe le le boimanyana. (1)
- (b) ho ikotlolla se sa qamake. (1)

[15]

2.4 Bala melathothokiso o nto araba dipotso tse e latelang.

J.P Mohapelo, Sebata	
Jwale ke tatile ke matasatasa, Nka nka eng ke e tswake le eng Ho leboha wena Mohapelo, sefonthwane?	3
O rakelello e tletseng melodi, Ke kgahlwa ke makodilo a hao, Ka tlallwa ke melodi, bodutu ba swaba,	6
Ke theile tsebe e lethwethwe, sebata, Ke sekehetse kelello ya hao tsebe, E otlala tebong sa pelo ya noto,	9
Wa nkgopotsa tsa moya wa leboya, Wa kgwedi tsa boPhupu le boPhuptjane, Ha o re moshanyana se llele ho disa,	12
Jwale ka ananela ka ja monate, Ke tlohetse lepotlapotla kdetsong eo, Etswe lepotlapotla le ja podi.	15

2.4.1 Qoqa ka dibetsa tse na tse latelang tseo sethothokisi se di sebedisitseng thothokisong e ka hodimo.

(a) Mola wa thothokiso

- Kgefutsohare
- Phetapheto
- Molatswelli

(6)

(b) Kgetho ya mantswa

- Mantswemakgohledi
- Tlohelu
- Phetapheto

(6)

2.4.2 Kgokahanyo ya dipolelo

(2)

2.4.3 Mookotaba wa thothokiso.

(1)

[15]

MATSHWAO A KAROLO YA A: [40]

KAROLO YA B

TSHWANTSHISO

POTSO 3

Karolong ena o botsitswe dipotso tse pedi; kgetha potso e le NNGWE feela mme o arabe yona. Ha o araba ya moqoqo ho karolo ya B, o tla araba e kgutshwanyane ho karolo ya C. Kapa ha o araba e khutshwanyane ho karolo ya B, o tla araba ya moqoqo ho karolo ya C.

Leru le Lefubedu – T.W.D. Mohapi

Bala seratswana ebe o araba dipotso tse tla latela.

Makwanyane: Tsie lala! Tsie lala bana ba Thesele!
Re kopa kgutso morena Moshweshwe ha a adingwe ditsebe...
Moshweshwe: Setjhaba sa. Mokgatjhare, bana ba Thari e ntsho, bana ba kgotso. E se e le nako jwale ke Ngongorehile, empa ke bua ke thabile hore nka qalella ho robala ha monate. Ka dinako tsa mahlonoko ke ne ke tshwenyehile moyeng ke tlallane, ke ne ke lala ke shebile bosiu bohle, ke sa bo hlothe.
Jwale re phekotse ntwana, ho busa kgotso, ho busa nala.
(Setjhaba sa hoa, sa mo hlaba ka ditlatse)
Setjhaba sa ntate ke nako jwale ya hore re itekole. Re tlohile Botha Bothe ra tla mona Thaba bosiu re kgannwa ke ho batla kgotso. Re phetse ka dilemo mona naheng ya rona, e ho na le methwaela ya dintwa mona le mane. Re ne re di fiela seka lehlwa ha le qhibidiha dithabeng. Ha mmila o ntse o puta ha fihla leru le Lefubedu la aparela naha. Kajeno re hasane hohle masimo a hloka balemi, re baphaphathehi naheng ya rona, re fetotswe mekopakopa masimong a rona. Moedi o se o matha pela mabala o rona mona. Pele letsatsi le ne le tjhaba botjhabela le dikela bophiimela. Kajeno ho jwang? Re le bona ha le le hloohong tsa mengala feela. Nna jwalo ka ntata lona ke re re batleng kgotso e tla phedisa bana ba rona.

- 3.1.1 Ho bolelwang ka bana ba Thesele? (2)
- 3.1.2 Bontsha phapang ya botho pakeng tsa Makwanyane le Moshweshwe. Fana ka ntlha tse THARO. (6)
- 3.1.3 Qolla diketsahalo tse PEDI tse neng di bontsha hore Basotho e ne e le batho ba ratang ntwana. (4)
- 3.1.4 Ho hloka kgotso moyeng ho neng ho bonahala ho Moshweshwe ho ne ho bakwa ke eng? Fana ka dintlha tse NNE. (4)

- 3.1.5 Ha morena a ne a re Basotho ba ipatlele kgotso, o ne a se a nahanneng? (2)
- 3.1.6 Hobaneng tumellano ya boCasalis e hlolehile ho tliša kgotso Lesotho? (2)
- 3.1.7 Hlalosa polelo tse latelang:
- (a) Moshweshwe ha a adingwe ditsebe. (1)
  - (b) Ha mmila o ntse o puta. (1)
  - (c) Ha le le hloohong tsa mengala. (1)
  - (d) Ho hlaba ditlatse. (1)
- 3.1.8 **Re baphapathehi naheng ya rona.** Qoqa ka kगतिकेलo ya ditokelo tsa botho e bakileng ketso ena, o be o bolele hore e atisa ho ba le ditholwana dife? (4)
- 3.1.9 Ho ya ka tļhebo ya hao, ha morena a ne a dumetse ho kolobetswa, ho ne ho tļa etsahala eng ka setļhaba sa Basotho? (2)
- [30]

KAPA

- 3.2 Bala qotso o ntano araba dipotso tse tļa latela:

Ke Thaba Bosiu ha Moshweshwe, mme o tswa ka tlong ho kgahlanyetsa Masopha le Sekgonyana. Moshweshwe a bua a le mong.

Moshweshwe: Mona lefatsheng ntho e kgolo ke tebello ... re robala re lebelletse hore tsa ka moso e tļa ba tse monate. Ka mohlomong ho be jwalo ka mohlomong ho se phethahale jwalo. Ee, Mohlomi o ne a etelwe ke badimo, ba mmontsha leru le lefubedu la lerole le tlang ho hlaha ka botļhabela, le nohang ho tļa ha ditļhabana tse matla, tse ratang ntwā. Ee, kgotso re a e batla, empa setļhaba sa Basotho se senyenyane ha kale se tļa qhalangwa seka mohodi ha o apoha letsatsing la hoseng; se tļa tlatlapuwa mme se futsanehe; tļa e tļa solla le diphula, maralla le metsana. Ka lebaka la tļa, bontate ba tļa ja bana ba bona, metswalle e tsohelane matla, bana ba motho ba hloyane, mme bara ba bolaye bontata bona.

- 3.2.1 Boipuiso ke karolo e nngwe ya bohlokwa sengolweng, sa rona, e leng tshwantshisong. A ko fane ka ntļa tse HLANO tsa bohlokwa tsa boipuiso o qotsa diketsahalo seratswaneng. Di nyallane le ntļa e nngwe le e nngwe eo o e bolelang. (20)
- 3.2.2 Hlahisa semelo sa Morena Moshweshwe ka botlalo. (10)
- [30]

MATSHWAO A KAROLO YA B: [30]

KAROLO YA C

PADI

POTSO 4

O botsitswe potso tse PEDI; araba e le NNGWE feela. O se ke wa lebala ditaelo tsa ho kgetha dipotso.

Mehaladitwe ha e eketheha – T. Mafata

4.1 Bala ditaba tse latelang hore o tle o tsebe ho araba dipotso tse tla latela.

Qotso A:

Ho tloha mona ha ikakgelwa boitokisetsong ba nako ena ya bohlokwa, ya ho ruta bana. Mmakgama le Mmatheko ba ikopanya sesadi mme ba etsa makgobonthithi a ho thusa bana ba bona ho rekela bana diphahlo. Ho ne ho hloka hlahala dintho tse ngata ruri, ka ha nakokgolo eo kapeso e kgethehileng ya bana e ne e ntse e beheletswe ka thoko. (Ngwananyana ha a ne a ena le mesenyana e mara o feela, moshanyana a ena le kobo le tsheha, e ne e ye ebe ho nepahetse, dintho di itsamaela hantle.) Bothatanyana bona ba kapeso, mmoho le a mang, ha bo ipetsa ba phakisa ba thetla boikemisetso ba motho ka mong thopisetsong ena ya bokamoso ba bana. Ho temeka ha mangole a Mafikeng hodima morero ona ha be ho se ho itotobatsa mme ho mo tshekela ka thoko ho ba bang. Lekgonono la hae malebana le morero ona la hla la qaqa ha a phehella ho lla ka ho re jwale ba senyehelwa ke tjehele ka lebaka la ntho e seng bohlokwa hakaalo. Ka moo, Mofifi le Mmakgama le Mmatheko ba be ba se ba rera ho mo behella ka thoko ditlhokong tseo ba kgonang ho di kwala ba le bang; ba re ba tswafa ho nna ba dabadubana le yena, e se re a tenehe ho feta.

- 4.1.1 Na boitokisetso boo ho buuwang ka bona moo, bo ile ba tlisa katleho eo batho bana ba neng ba e lebelletse? Fana ka ntlha ngwaneng ka mong. (4)
- 4.1.2 Bontsha kgethollo e hlahellang kapesong le thutong ya bashanyana le banana. O be o bolele hore ho supang bophelong ba bona. (4)
- 4.1.3 Qoqa ka dikamano pakeng tsa Mafikeng le batho ba latelang, mme o be o bolele hore hobaneng boitshwaro bona ba hae bo ne bo sa amohelehe.
- (a) Mofifi (4)
- (b) MmaKgama le MmaTheko (4)
- 4.1.4 Hlahisa botho ba Mofifi o ipapisitse le seabo sa hae kgodisong ya bana. (4)
- 4.1.5 O itshetlehile ka ketsahalo e hlahellang qotsong ena: hlalosa
- (a) Makgobonthithi (1)
- (b) Ho temeka (1)

Qotso B:

Dikolo ha di bulwa, Kgama le Theko ba boela ba qalella ho ya sekolong ka ho fapanya matsatsi. Ba ne ba tseba taba ya ho otlwa ha Madiboho e ne e iphelle feela, ka ha ho ya ka tlwaelo ditaba tsa naheng di ne di fella teng; hape ho ne ho sa ka ha eba le lerata ka mora ketsahalo eo. Athe Mmampholane o ne a di tsebile, le hona ka tsela esele: o ne a tseba Kgama le Theko ba ne ba ile ba dika Madiboho, ba mo kgakgathela molamu wa hae.

Mohlomong o ne a tenne a di tsebile jwalo ka lebaka la ho rata ho bua ka bona moo a leng hona teng; kapa ebe o ne a di utlwile ho e mong wa lelapa labo Madiboho, ka ha e ne e le motswalle e moholo wa mmangwana moshanyana eo. Empa he ho ne ho se motho le ya mong ya neng a ka nahana hore kamanonyana e kaalonyana ya hae le lelapa labo Madiboho e ka mema manokotho a mona le boloi ba hae. Yaba o emela mohleng ba mo foseditse.

- 4.1.6 Hobaneng ha Kgama le Theko ba ne ba fapanyetsana ka ho ya sekolong? (2)
- 4.1.7 Ketso e hlahellang ka hodimo e ile ya ama boiteko ba Theko ba ho kena sekolo jwang? (2)
- 4.1.8 Mmampholane ke mophetwa wa semelo se jwang? (2)
- 4.1.9 Ketso ya Mmampholane ya boiphetetso e ile ya thusa ntshetsopele ya poloto ka tsela efe? Fana ka ntlha tse THARO. (6)
- [30]**

KAPA

- 4.2 4.2.1 Ho totobetse hore Mafikeng ke lefika la popota ha ho fihlwa tabeng tsa setso. A ko bontshe o itshetlehile ka tse latelang.
- (a) Mekgwa le meetlo. (10)
- (b) Tsa lepato la hae. (10)
- 4.2.2 Mongodi o atlehile ho reheng baphetwa mabitso ho ya ka diketso tsa bona. A ko totobatse ho ya ka mabitso a hlahlamang.
- (a) Mofifi. (5)
- (b) Sentebaleng. (5)
- [30]**

MATSHWAO A KAROLO YA C: [30]

MATSHWAO KAOFELA: 100